

І. І. ЯНКОВИЧ

КЛАСНЕ КЕРІВНИЦТВО В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ

Проаналізовано діяльність класних керівників у загальноосвітніх навчальних закладах України та Польщі. Встановлено правові основи діяльності вихователів класів. З'ясовано критерії призначення класних керівників. Окреслено основні функції вихователів класів. Вказано спільні і відмінні риси у роботі класних керівників українських і польських навчальних закладів.

Ключові слова: класний керівник, вихователь класу, загальноосвітні навчальні заклади України та Польщі.

И. И. ЯНКОВИЧ

КЛАСНОЕ РУКОВОДИТЕЛЬСТВО В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ И ПОЛЬШИ

Проанализированы деятельность классных руководителей в общеобразовательных учебных заведениях Украины и Польши. Установлены правовые основы деятельности воспитателей классов. Выяснено критерии назначения классных руководителей. Определены основные функции воспитателей классов. Указаны общие и отличительные черты в работе классных руководителей украинских и польских учебных заведений.

Ключевые слова: классный руководитель, воспитатель класса, общеобразовательные учебные заведения Украины и Польши.

I. I.YANKOVYCH

FORM MASTERS IN COMPREHENSIVE SCHOOLS OF UKRAINE AND POLAND

The article deals with the analysis of form masters' activity in comprehensive schools of Ukraine and Poland. Legal bases of class teachers' activity have been determined. The criteria of the form masters' appointment have been cleared up. The main functions of form masters have been defined. Similar and distinctive features in class teachers' work have been pointed out.

Keywords: form master, class teacher, comprehensive schools of Ukraine and Poland.

Незважаючи на суттєві відмінності у політичних та соціально-економічних системах, Україна та Польща вирішують практично однакові проблеми у вихованні учнівської молоді. В обох державах набули актуальності питання формування у школярів моральних цінностей, профілактики шкідливих звичок, адже стають численними випадки залежності дітей від психоактивних речовин. Виявлено, що у Польщі, яка має вищий рівень соціально-економічного розвитку, ніж Україна, більшість учнів віком 11–14 років (76%) мають досвід вживання алкогольних напоїв. Серед підлітків віком 15 років цей показник вищий (91%) [3].

Недисциплінованість, індивідуалізм, надмірний прагматизм учнів, прояви неконтрольованої агресії і суїциду серед дітей, їх соціальна дисадаптація спонукають педагогічні колективи і громадськість шукати шляхи профілактики негативних процесів у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗОНЗ).

Учені намагаються з'ясувати причини цих негараздів, серед яких є неконтрольований розвиток техніки, що не урівноважується потенціалом виховних впливів.

Один із шляхів попередження негативних тенденцій шкільного середовища – посилення виховної функції педагогів, передусім класних керівників. У польських ЗОНЗ для позначення діяльності класного керівника існує спеціальний термін «вихователь класу» (wychowawca klasy).

У наукових джерелах нами не виявлено досліджень діяльності класних керівників ЗОНЗ зарубіжних країн. Доцільно проаналізувати функції класних керівників таких закладів України

та Польщі для запозичення позитивного досвіду, обґрунтування перспектив поліпшення їх діяльності в обох державних.

В Україні теоретичному обґрунтуванню змісту діяльності класного керівника сучасної школи, визначенню його функцій, формуванню особистості присвячені дослідження Б. Кобзара, В. Оржеховської, О. Пилипенко, А. Розенберга, Б. Ступарика та інших науковців. Різні аспекти діяльності класних керівників висвітлено в дисертаційних дослідженнях Ж. Дятчиної (роль класного керівника у формуванні громадянської активності старшокласників), І. Мирного (функції вихователя у школах працюючої молоді), О. Шквир (підготовка майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва) [5]. Заслужують на увагу історико-педагогічні дослідження Ф. Бобкова про діяльність інституту груповодства у першій третині ХХ ст. та О. Кірдан про виховні функції класного керівника в навчальних закладах України в середині ХІХ – на початку ХХ ст. [2]. Праці В. Воронової, Л. Макарової, Л. Масунової, Р. Пенькової, М. Федорова, Г. Цибулько та інших вчених присвячені підготовці майбутніх педагогів до роботи класним керівником загалом і певних напрямів діяльності зокрема.

Вивчення науково-педагогічної літератури, зокрема робіт С. Баранова, Н. Волкової, М. Рожкова, М. Савіна, В. Сухомлинського, М. Фіцули, дало можливість визначити та охарактеризувати загальні функції класного керівника. Науковці виокремлюють їх діагностичну, організаторську, виховну, координаційну, стимулюючу, контролюючу, корекційну й соціальну функції.

У Польщі теоретико-методичні засади виховної роботи обґрунтували Я. Корчак (J. Korczak) Т. Левовіцький, (T. Lewowicki), Л. Зажецький (L. Zarzecki), Т. Дембровська (T. Dąbrowska), Б. Войцеховська-Харлак (B. Wojciechowska-Charlak), К. Конажевський (K. Konarzewski), Ю. Конопницький (J. Konopnicki), М. Лобоцький (M. Łobocki), Б. Суходольський (B. Suchodolski), М. Танась (M. Tanaś), Ф. Шльосек (F. Szlosek) та ін.

Діяльність класного керівника та його функції вивчали Г. Щепанський (H. Szczepański) [10], Б. Занєвська (B. Zaniewska) [11], Я. Радзевіч (J. Radziewicz), роль класного керівника у формуванні дитячого колективу – З. Славік (Z. Sławik) [9], вдосконалення діяльності молодих вихователів – Я. Блінкевіч (J. Blinkiewicz). В. Занєвська, зокрема, зазначає, що класний керівник повинен водночас бути актором – організатором імпрез та учителем, що сприяє успішному навчанню. Удосконаленню професійної підготовки вчителів у Польщі присвячені дослідження українських вчених К. Біницької, А. Василюк, І. Мишишин тощо.

Проте темою спеціального дослідження не став порівняльний аналіз функцій класного керівництва ЗОНЗ Польщі й України з обґрунтуванням перспектив удосконалення діяльності вихователів класу.

Мета статті – здійснити порівняльний аналіз діяльності класних керівників в ЗОНЗ України та Польщі, виявити особливості їх діяльності та визначити перспективи її вдосконалення.

Класне керівництво у загальноосвітніх школах як України, так і Польщі регламентується законодавчому рівні. Зокрема, в Україні Міністерство освіти і науки затвердило Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти. У цьому документі зазначено права та обов'язки класного керівника як організатора учнівського колективу [4]. Відповідно до вказаного положення класний керівник повинен сприяти змістовному проведенню дозвілля, організовуючи екскурсії, виховні заходи; співпрацювати з усіма учасниками навчально-виховного процесу (батьками, учителями, медичними та соціальними працівниками тощо) з метою забезпечення належних умов для здійснення навчального і виховного процесу; володіти інформацією про навчальні досягнення, умови побуту й виховання учнів; формувати світогляд, розвивати моральні цінності дітей. Також задекларовано вимоги до класного керівника. Такий педагог має дотримуватися педагогічної етики, поважати кожного учня як особистість; пропагувати здоровий спосіб життя; постійно підвищувати рівень педагогічної майстерності, професійних умінь і навичок, загальної культури [4].

У Польщі відповідно до розпорядження міністра освіти від 21 травня 2001 р. складаються статuti шкіл, спеціальні додатки яких визначають обов'язки класного керівника [8].

Свідченням посиленої уваги суспільства до проблем виховання є розпорядження міністра освіти від 30 квітня 2013 р. у справі засад та організації психологічно-педагогічної допомоги в дошкільних закладах, школах і позашкільних закладах. Психологічно-педагогічна допомога призначена для задоволення індивідуальних освітніх потреб, виявлення індивідуальних можливостей учнів, вирішення проблем неповносправності, соціальної дезадаптації, відставання у навчанні, важковиховуваності, пов'язаної з побутовими умовами учня, у кризових або травматичних ситуаціях тощо [7].

Необхідно зазначити, що в обох країнах існують ідентичні підходи щодо призначення класних керівників у ЗОНЗ. Вихователь класу обирається директором школи із досвідчених учителів; при цьому головним критерієм має бути авторитет серед учнів.

Аналіз додатків до статутів польських шкіл дає підстави стверджувати, що головними завданнями вихователя класу є створення умов, які допомагають розвитку дитини, зокрема:

- надання повної інформації, яка цікавить учнів, щодо діяльності самодіяльних колективів, клубів, бібліотек, учнівського самоврядування, шкільних педагогів, профілактичних кабінетів, кабінетів домедичної допомоги, секретаріату;
- залучення учнів до розвитку власних зацікавлень через участь у позанавчальних заняттях;
- співпраця з радою батьків класу, збагачення внутрішнього життя класу через організацію екскурсій, походів у театр, кінотеатр чи басейн, зустрічей та урочистостей;
- заохочення учнів до участі в концертах, спортивних змаганнях, до роботи у бібліотеках.

Завданнями класного керівника є організація колективу класу, залучення його до змагання зі збору макулатури, до утримання в чистоті шкільних територій, до участі у громадських справах.

Вагомою є роль вихователя класу у вирішенні конфліктних ситуацій, які виникають між учнями та їх батьками, між учнями класу чи школи тощо. Класний керівник повинен встановити причини непорозумінь, вислухати обидві сторони, які конфліктують, провести бесіди з органами учнівського самоврядування та батьками учнів, залучити за необхідності для вирішення конфлікту директора школи, шкільних педагогів, учителів.

Важливою є діагностична функція класного керівника та терапія. Він повинен скористатися комплексом методів педагогічної діагностики, зокрема, має проводити систематичні спостереження, анкетування, соціометрію тощо.

Вихователь класу реалізує свої функції через організацію індивідуальної допомоги кожному учневі (спостереження за його поведінкою, розпізнання потреб і зацікавлень, проведення індивідуальних розмов, вивчення родинного середовища, організацію матеріальної допомоги, надання допомоги у вирішенні проблем).

Однією з основних функцій класного керівника у школах Польщі є планування роботи класу, яке здійснюється відповідно до навчально-виховного плану школи і виявлених потреб класного колективу (життя колективу класу, класні вечори, екскурсії, конкурси у класі і між класами, батьківські збори тощо). План складається на весь період навчання у школі, а також на один рік.

Вихователь класу у польських школах, як і в українських, співпрацює з учителями-предметниками. При цьому надається допомога тим учням, які відчувають труднощі у навчанні. Особлива увага у співпраці з учителями приділяється недисциплінованим учням. Вихователь класу систематично контактує з батьками для встановлення, яка психолого-педагогічна підтримка необхідна дитині. Як мінімум, він проводить батьківські збори три рази в рік.

Вихователю класу надає допомогу психолого-педагогічна служба, шкільна опікунсько-виховна комісія, відділ удосконалення вчителів, директор школи. Класним керівникам-початківцям допомагають їх досвідчені колеги. Для них проводиться інструктаж тощо. Також у бібліотеках проводиться підбір спеціальних матеріалів.

Отже, основними функціями класного керівника є: планування роботи класу, координація діяльності виховних інституцій, організація виховного середовища, проведення педагогічних вимірювань, реалізація терапії, адміністративна діяльність [6].

Порівняльний аналіз діяльності класних керівників ЗОНЗ Польщі й України дає підстави стверджувати, що головними напрямками роботи вихователів класу є:

- проведення діагностичних процедур;

- організація колективу класу;
- сприяння у навчанні;
- виховання цінностей;
- координація діяльності виховних інституцій;
- стимулювання учнів до діяльності;
- контроль знань і сформованості якостей;
- попередження й подолання важковихованості;
- створення соціального середовища, допомога у встановленні соціальних контактів.

На відміну від українських шкіл, у додатках до статутів польських ЗОНЗ більше уваги приділяється зміцненню здоров'я дітей, педагогічній терапії, підготовці вихователя-початківця до роботи класним керівником. Вихователь класу визначає, кому з дітей необхідна психолого-педагогічна підтримка. Фахівці з педагогічної терапії спостерігають за дітьми, проводять діагностичні процедури з учнями, які мають відхилення у розвитку або відчувають труднощі у навчанні, проводять корекційно-компенсаційні та інші заняття терапевтичного характеру. Педагогічна терапія покликана також запобігти відставанню школярів у навчанні. При цьому фахівці у процесі психолого-педагогічної допомоги залучають до спільної роботи батьків учнів, що потребують підтримки [7].

Дещо менше уваги приділяється формуванню колективу як основному завданню класного керівника. Не виявлено документів, в яких зазначалося б, що вихователь класу має бути обізнаним із новітніми методами, методиками чи технологіями розвитку колективу, незважаючи на те, що провідним чинником впливу на особистість є згуртований колектив. Отже, можна припустити, що існує потреба у навчально-методичних посібниках з організації дитячого колективу, зокрема технологій і методик його формування. Серед завдань і функцій класного керівника не акцентується увага на здійсненні самоосвіти, вивченні інноваційних технологій роботи з колективом класу, ознайомленні з творчою роботою досвідчених класних керівників.

У згуртованому колективі, в якому учень відчуває себе захищеним, потрібним, гармонійно розвиваються складові «Я-концепції» дитини. На жаль, більшість дитячих колективів перебуває на низькому рівні сформованості. Отож, перспективний напрямок діяльності класного керівника – формування згуртованого колективу через реалізацію виховних технологій. Такими технологіями є колективне творче виховання, організація успішної діяльності, шоу-технології тощо.

У статутах польських ЗОНЗ пропагується необхідність терапії, психолого-педагогічної підтримки. Проте варто також акцентувати увагу на проблемі успіху і його досягненні в ранньому віці. Дитина, яка відчула емоцію радості від досягнутого успіху, зазвичай не стає важковихованою. У школах успіху і радості Френе діти під керівництвом учителя склали плани роботи на тиждень і згодом звітували про їх виконання [1, с. 142].

Отже, виконання основної функції вихователя – планування – передбачає складання планів не тільки класним керівником, а й учнем, що має зробити цілеспрямованим життя дитини.

Польські та українські класні керівники в ЗОНЗ мають однакові проблеми. Це передусім паперотворчість: необхідність писати звіти, подавати інформацію тощо. У польських школах класний керівник складає більше 20 необхідних документів [6], тож мало часу залишається на безпосередню роботу з батьками, учнями тощо. Отже, основним критерієм оцінювання діяльності класного керівника мають бути не ідеально написані папери, а відгуки батьків та учнів.

Як в українських, так і в польських ЗОНЗ класних керівників призначає директор школи. Це найбільш авторитетні й досвідчені вчителі. Головний критерій при призначенні на цю посаду – відповідність запитам дитини. Функції польських та українських керівників класів тотожні. Класні керівники ЗОНЗ в обох країнах мають аналогічні проблеми: складність ведення документації, оформлення великої кількості паперів. Проте є й відмінності. Так, польські вихователі більше уваги приділяють діагностиці, педагогічній терапії, зміцненню здоров'я дітей. Вони є водночас вихователями, опікунами, помічниками школярів та їх батьків. Окрім того, залучаючи психологів і педагогів, забезпечують надання психолого-педагогічної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Кірдан О. Л. Виховні функції класного керівника в навчальних закладах України (середина XIX – початок XX століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Л. Кірдан. – К., 2002. – 17 с.
3. Корчак Л. Запобігання патологічним явищам серед дітей та молоді у школах в період трансформації устрою / Леандра Корчак, Данута Гайдус // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: науково-методичний журнал. – 2002. – № 4 (8). – С. 165–173. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/npo/2002_4/Korchak.pdf
4. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти: / Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 6 вересня 2000 р., № 434. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00>
5. Шквир О. Л. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. Л. Шквир. – Житомир, 2004. – 20 с.
6. Powinności wychowawcze nauczyciela / Zespół Szkół Nr 32 im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Warszawie. [Elektroniczny zasób]. – Режим доступу: <http://www.zs32.edu.pl/dokumenty/regulaminy/powwychnaucz.pdf>
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach // Dziennik Ustaw. – 2013. – poz. 532. [Elektroniczny zasób]. – Режим доступу: [Http://Www.Kuratorium.Waw.Pl/Files/F-6104-2-Nowa_Pomoc_Psychologiczno_-_Pedagogiczna_Z_2013_R.Pdf](http://Www.Kuratorium.Waw.Pl/Files/F-6104-2-Nowa_Pomoc_Psychologiczno_-_Pedagogiczna_Z_2013_R.Pdf)
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół // Dziennik Ustaw. – 2001. – N. 61. – poz. 624. [Elektroniczny zasób]. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20010610624>
9. Славик З. Вychowawca jako organizator i kierownik zespołu uczniowskiego / Z. Славик // Problemy Oświaty na Wsi. – 1989. – N. 1. – S. 20–21.
10. Szczepański H. Rola wychowawcy klasy / H. Szczepański // Oświata i Wychowanie. – 1988. – N. 41. – S. 12–13.
11. Zaniewska B. Rola wychowawcy klasy w procesie dydaktyczno – wychowawczym szkoły / B. Zaniewska. [Elektroniczny zasób]. – Режим доступу: <http://www.gzskazimierzdolny.szkolnastrona.pl/bip/print.php?p=m&id=6>

УДК 159.947.5; 801.311

Т. В. ТАДЕЄВА

МОДЕЛЬ МОТИВАЦІЙНОЇ ШКОЛИ АЛАНА МАКЛІНА

Розглянуто модель мотиваційної школи шотландського психолога-практика А. Макліна. Встановлено, що вказана модель побудована на континуумах, які виражають ступінь задоволення школою трьох базових учнівських психологічних потреб – в афіліації, активності та автономії, її застосування ґрунтується на дев'яти навчальних станах, а в механізмі внутрішньої мотивації виокремлюються драйви, що характеризують різні аспекти когнітивного налаштування.

Ключові слова: *учіння, навчання, мотивація, афіліація, активність, автономія, когнітивне налаштування, самодетермінація, самоефективність.*

Т. В. ТАДЕЄВА

МОДЕЛЬ МОТИВАЦИОННОЙ ШКОЛЫ АЛАНА МАКЛИНА

Рассмотрена модель мотивационной школы шотландского психолога-практика А. Маклина. Установлено, что указанная модель построена на континуумах, выражающих степень удовлетворения школой трех базисных ученических психологических потребностей – в аффилиации, активности и автономии, ее применение основывается на девяти учебных состояниях, а в механизме внутренней мотивации выделяются драйвы, характеризующие различные аспекты когнитивной настроенности.

Ключевые слова: *учеба, обучение, мотивация, аффилиация, активность, автономия, когнитивная настроенность, самодетерминация, самоэффективность.*